

ÖZ

Araştırmanın Temelleri: Eşdeğerlik kavramı çeviribilim tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Çeviri sürecinde kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerliğin ne şekilde oluşturulacağı ile ilgili görüşler ortaya atılmıştır. Yazınsal metinler çevirisinde eşdeğerliğin sağlanması birçok çeviri sorununu beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın Amacı: Yazınsal metinler çevirisinde ortaya çıkan çeviri zorlukları kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerliğin sağlanmasını güçleştirilmektedir. Buradan yola çıkarak yazınsal metinler çevirisinde eşdeğerliğin nasıl tanımlanması gerektiğine ışık tutulacaktır.

Veri Kaynakları: Çeviribilim ile ilgili bilimsel kaynaklar ve profesyonel çevirmenler tarafından çevrilmiş Almanca ve Türkçe eserler.

Tartışma ve Sonuç: Yazınsal metinler çevirisi bağlamında meydana gelebilecek çeviri sorunları betimleyici yöntem temelinde çeviri karşılaştırması yapılarak ele alınacaktır. Eşdeğerlik kavramının etki eşdeğerliği olarak tanımlanması gerektiği görüşüne varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eşdeğerlik, yazın çevirisi, çeviri karşılaştırması, etki eşdeğerliği

LOOKING FOR EQUIVALENCE IN THE TRANSLATION OF LITERARY

ABSTRACT

Bases of Research: Equivalence is in the focus of translation studies. Many different ideas about how equivalence between source and target text may be accomplished have been put forward. The provision of equivalence in terms of literary texts has brought up many problems.

Purpose of Research: This research aims to enlighten how equivalence should be defined on the basis of literary texts as translational problems related to equivalence come up during the process of translating the source text to target one.

Resourches of Data: Scientific texts on translational studies, German and Turkish literary texts translated by professional translators.

Discussion and Conclusion: Translational problems on the basis of literary texts will be analyzed by means of descriptive method contrasting the translations. The conclusion is that equivalence should be defined as equivalence of effect.

Key Words: Equivalence, literary translation, contrasting translations, equivalence of effect

1 Doç.Dr., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviri Anabilim Dalı

1. GİRİŞ

Yazınsal metinlerin çevirisi eşdeğerlik bağlamında birçok sorunsalı beraberinde getirmektedir. Yazınsal metinlerin çok katmanlı oluşundan kaynaklı, eşdeğerlik hedefine doğru giden yol birçok sorunu içinde barındırmaktadır. Yazın metinlerinde dil kullanımsal, kültürel ve yapısal açıdan birçok öge iç içe geçtiğinden, kaynak metin ve erek metin arasındaki eşdeğerlik ilişkisini tanımlamak birçok etmenin göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda eşdeğerliğin, yazınsal metinler çevirisinde hangi bakış açısıyla değerlendirilmesi ve tanımlanması gerektiğine dair görüşler, çeviri karşılaştırması temelinde tartışılacaktır. Böylece kuramsal açıdan ortaya konan tespitler, uygulamalı olarak betimlenecektir.

2. ÇEVİRİBİLİMSEL AÇIDAN EŞDEĞERLİK KAVRAMI

Eşdeğerlik kavramı çeviribilim çerçevesinde gerçekleştirilen tartışmaların hep merkezinde olmuştur. Buna koşut olarak eşdeğerliğin çeviribilimde nasıl tanımlanmalı sorusuna cevap niteliğinde sayısızca görüşler ortaya atılmıştır. Tanımların özünde, eşdeğerlik ölçütü temelinde kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkinin ne şekilde sağlanması gerektiği ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ortaya çıkan tablonun karmaşıklığı, eşdeğerlik kavramının temel anlamının aslında matematik ve mantık alanlarına dayanmasından kaynaklanmaktadır: Eşdeğerlik burada daha çok bir denklemin bire bir örtüşen öğeleri olarak ele alınmaktadır (Stolze 1997, 108). Bu denli dar kapsamlı bir tanım tabii ki çeviribilimsel açıdan savunulamaz. Yukarıda ifade edilen biçimiyle ele alındığında, sanki eşdeğerlik bir denklemin iki ögesi arasındaki eksiksiz örtüşme zorunluluğu gibi algılanmaktadır. Çeviri ile ilgili dilbilim odaklı yaklaşımlarda da bu bakış açısına yakın değerlendirmelere gidilmiştir. Örneğin Leipzig Okulunda Kade, Jäger ve Neubert tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda çeviri, dilbilimin alt alanı olarak değerlendirilmiştir, dolayısıyla da inceleme alanını teknik metinler ile sınırlı tutmuştur (Koller 2004, 130). Metin türü ile ilgili bu sınırlandırmanın dışına çıkılması durumunda, örneğin yazınsal metinlerin dâhil edildiğinde ise, dilbilimsel bakış açısıyla ortaya konan kuramsal değerlendirmelerin geçerliliği zayıflamaktadır. Çünkü kaynak dildeki çeviri biriminin erek dildeki eşdeğeri ile bire bir örtüşme olasılığı teknik metinlerdeki kullanılan dilsel seçkiden dolayı daha olası görünmektedir. Yazınsal metinlerde gözlemlenebilen estetik yapı ise sabit kuramsal ön görülerin sınırlarını zorlamaktadır. Köksal'ın (2008, 35) de vurguladığı gibi “eşdeğerlik, “aynılık” sözcüğünün eş anlamlısı olarak görülürse kavram ciddi itirazlara maruz kalabilir”. Eşdeğerlik kavramının daha işlevsel bir

anlayışla tanımlanmasına yönelik değerlendirme çabaları, aşağıda sunulan kaynak metin ve erek metin ilişkisi çözümlemelerine dayandırılacaktır.

3. YAZINSAL METİNLER ÇEVİRİSİNDE KAYNAK METİN VE EREK METİN İLİŞKİSİ

Kuramsal çerçeve içerisinde kaynak metin ve erek metin ilişkisine ne şekilde yaklaşıldığına bakacak olursak, Reiß'in (1993) metin tipolojisi temelinde oluşturduğu değerlendirmelerden faydalanmakta yarar vardır. İşlevsel kuramlar arasında sayabileceğimiz söz konusu yaklaşımda, metin sınıflandırmalarından yola çıkılarak, çeviri sürecinde esas alınması gereken çeviri tutumları ortaya konulmaktadır. Yazınsal metinlerin çevirisinde ön görülen yöntem, yazarın ortaya koyduğu metnin erek dilde de aslına uygun yansıtılmasıdır. Yine işlevsel çeviri kuramları içerisinde yer alan Nord'un (1995, 31) metin inceleme modelinde çeviri metnini oluştururken yazara bağlı kalınması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Kaynak metinden uzaklaşılmasını gerekli kılan durumlar ise daha çok erek dil sınırlarının kaynak metne uygun bir aktarıma izin vermediği ya da erek dil açısından kaldırılabilir bir dil kullanımının dışına çıkılması söz konusu olduğu durumlar ile sınırlı tutulmuştur. Nord (1993, 17) bu görüşlerini savunurken erek alıcısının, çeviri eserini alımlarken onun kaynak metnin bir yansıması olduğuna dair bir beklenti içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Çevirmenin de hem bu beklentiye taşıyan erek alıcısına hem de kaynak metin yazarına saygı göstererek çevirisini gerçekleştirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu gerekçelerin temeli yazın metinlerin özelliğinden doğru geliştirildiği açıktır, çünkü “yazın metinleri, diğer metin türlerinden farklı olarak yazarın kendi seçimi ve birikimi doğrultusunda oluşturduğu, olağandışı ve alışılmamış sözcük ve anlatımların belirli bir etki uyandırmak amacıyla kullanıldığı bir ortamdır.” (Aksoy 2002, 53)

Yazınsal metinlerin bu genel özelliği çeviri sürecinde birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Aksoy yazınsal metinler çevirisinde meydana gelebilecek sorunları şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- 1) Sanatsal dil kullanımı ile ilgili sorunlar
- 2) Dilbilgisel sorunlar
- 3) Kültürel sözcükler ve kavramlar
- 4) Zamansal farklılıklar ile ilgili sorunlar
- 5) Yazınsal türler ile ilgili sorunlar (Aksoy 2002, 83)

Yukarıda sıralanan çeviri sorunları genellikle kaynak dil ve erek dil arasındaki farklılıklardan tetiklenmektedir. Çeviri sürecinde karşılaşılabilecek zorluklar ve bunların aşılması ekseninde çevrilebilirlik ve çevrilemezlik ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Koller (2004, 177) ilkesel olarak çevrilebilirliğin mümkün olduğunu savunmaktadır. Erek dilde karşılığı olmayan sözcüklerin de aktarımının gerçekleştiğini vurgulamaktadır: Metin alıcısı ile metin arasındaki iletişimin, metnin bütünü temelinde gerçekleştiğini, anlam bütünlüğünün metnin bağlamı temelinde sağlandığını ifade etmektedir. Kaynak metin ve çevirisi bu zeminde değerlendirildiğinde, erek metinde gözlemlenebilen farklılıklar ve kayıplar başka bir düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kaynak metin ve erek metni karşılaştırdığımızda, birbiriyle örtüşme derecesini etki eşdeğerliği açısından değerlendirmekte fayda vardır:

“(…) eşdeğerlik kavramının günümüzde betimleyici çeviri araştırmalarının gelişimiyle kaynak metindeki dilsel unsurların bire bir hedef metinde yaratılması arayışı olarak algılanmayarak özellikle yazın çevirisinde her bir çeviri metnin ayrı ayrı ve üretildiği koşullar içinde değerlendirildiği ve eşdeğerliğin hedef kültürün dili, sosyolojik ve kültürel yapısı ve yazınsal koşulları açılarından oluşturulmaya çalışıldığı bir kavram haline dönüştüğü söylenebilir.” (Aksoy 2001, 5)

Buradan yola çıkarak, eşdeğerlik kavramı tartışılırken salt kuramsal öneriler ile karmaşık bir uygulamalar zinciri olan çeviriye ışık tutma çabasının sınırlı kalacağından, aşağıdaki bölümde Almanca ve Türkçe dil çifti örneğinde betimleyici yöntem temelinde çeviri karşılaştırması yapılacaktır. Etki eşdeğerliğini gerçekleştirme hedefine ulaşılabilmesi, çeviri sürecinde meydana gelebilecek çeviri zorluklarının aşılabilmesi ile ilintili olduğundan, aşağıdaki bölümlerde olası çeviri sorunları üzerinde durulacaktır.

4. YAZINSAL METİNLER ÇEVİRİSİNDE ÇEVİRİ SORUNLARI

Yazınsal metinler çevirisinde Aksoy'un (2002, 83) yukarıda anılan sınıflandırmasını temel alarak çeviri sürecinde meydana gelebilecek çeviri zorlukları ele alınacaktır. Çeviri karşılaştırması aracılığı ile olası çeviri sorunlarının çevirmenler tarafından nasıl aşıldığı gösterilecektir.

4.1 Sanatsal Dil Kullanımlarının Çevirisi

Yukarıda sıralanan sorunların içerisinde estetik dil kullanımının kaynak metne uygun bir biçimde nasıl erek dile aktarılacağı belki de yazınsal metinler

çevirisinin en büyük sorunudur. Eğer orijinal metinde geçen deyim, benzetme ve eğretilme gibi söz sanatlarının erek dilde bire bir karşılığı var ise çevirmen çok fazla sorun yaşamayacaktır. Fakat durum böyle değil de erek dilde uygun bir eşdeğer yer almıyorsa, çevirmen oldukça zorlanabilir. Aşağıdaki örnekte kaynak metinde geçen eğretilme bir çeviri zorluğu oluşturmaktadır:

Yahu bu, altı karış *beberuhi*...(Nesin 1993, 104)

Dieser *Dreikäsehoch*...(Nesin 1995, 127)

Çevirmen, kaynak metinde *beberuhi* sözcüğü aracılığı ile oluşturulan sanatsal dil kullanımının Türk kültürüne ait bir figür üzerinden gerçekleşmesi sebebiyle Almancaya bire bir aktarma olanağına sahip değildir. Erek dilde aynı etkiyi yaratabileceğini düşündüğü *Dreikäsehoch* ('parmak kadar çocuk') sözcüğünü kullanarak kaynak metnindeki sanatsal dil kullanımının kısmen de olsa yer almasını sağlamıştır. Bazı durumlarda ise erek dil kullanımı çevirmeni sınırlamaktadır:

Ich höre mit *tausend Ohren*. (Schiller 1983, 42)

Buyurun, sizi dinliyorum, efendim. (Schiller 2003, 51)

Kaynak metinde yer alan cümle, çevirisi ile karşılaştırıldığında *tausend Ohren* ifadesinin yer almadığı görülmektedir. Söz konusu eğretilmenin aktarımından erek metinde vazgeçilmesi, erek dil açısından böyle bir kullanımının uygun düşmeyeceği ile ilgilidir: *Binlerce kulaklar ile dinliyorum*, erek dilde anlamlı bir ifade oluşturmamaktadır.

Görüldüğü üzere kaynak metinde geçen sanatsal dil kullanımlarının tamamını erek dilde yansıtabilmek her durumda mümkün olmamaktadır. Çevirmen erek dil sınırlarını zorlamaya çalışsa dahi, uygunluk açısından kabul edilebilir bir çeviri seçeneği bulunamayabilir.

4.2 Çeviride Kültür Etmeni

Yazınsal metinler çevirisinde kültüre özgü öğeler de kaynak metnin erek dile aktarımını güçleştirebilir. Kaynak metinde geçen kültüre ait ifadelerin çevirisinde temelde iki farklı yöntem arasında tercih yapılabilmektedir: Söz konusu çeviri birimi ya uyarlama yoluyla çevrilmektedir ya da doğrudan erek metne aktarılmaktadır (Koller 2004, 60). Uyarlama yöntemi tercih edilmesi durumunda kaynak dile ait sözcük erek dilde uygun bir karşılığı ile verilmektedir:

Kostbarer Ersatz eures verpraßten Blutes, von einem Nürnberger Krämer um *Lebkuchen* gewickelt (...). (Schiller 1983, 19)

Döktüğünüz kana karşılık, Nürnbergli bir bakkalın sizi *çörek* sararken

kullanması (...) (Schiller 2003, 23)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere Almandaki *Lebkuchen* sözcüğü Türkçede *çörek* ile çevrilmiştir. Erek dilde ilgili kaynak dile ait kültürel ögenin bire bir karşılığı olmadığından, çevirmen erek kültüre ait bir karşılığı kullanmayı tercih etmiştir. Böylece erek cümlelerin anlaşılabilirliği artmıştır. Fakat uyarlama yöntemi uygulandığında çoğu durumlarda kaynak kültürü erek metinde yansıtma olasılığı zayıflamaktadır (Koller 2004, 235). Doğrudan aktarım yönteminde ise tam tersine bir etki yaratılmaktadır:

Çünkü *şeyh, bey, ağa*, bunlar tek kişi değil ki, bunlar çoğul... (Nesin 1993, 110)

Scheichs, Beys und Agas sind keine Einzelpersonen, sie sind Plural... (Nesin 1995, 136)

Orijinal metinde yer alan kültüre özgü ifadeler erek metne bire bir aktarılmıştır. Sadece *ş* ve *ğ* harflerinin Almandaki yer almaması sebebiyle, *şeyh* ve *ağa* sözcüklerinin aktarımında yazım şeklinde uyarlamaya gidilmiştir. Kaynak metinde geçen kültüre özgü öğeleri bire bir çeviri metnine yerleştirme yoluna gidildiğinde orijinal eserin kültürel aidiyetini koruma imkânı, uyarlama yöntemine göre daha olasıdır. Bu çerçevede erek alıcısının dünya bilgisinde, kültürel birikiminde yer almayan öğelerin anlaşılabilirliğini sağlama amacıyla açıklama veya dipnot gibi yöntemlerin de kullanılması çevirmenin tercihi kalmıştır.

4.3 Çeviri Açısından Dilbilgisel Yapının Aktarımı

Çeviride dilbilgisel temelli sorunlar, genellikle kaynak dil ve erek dil yapılarının birbiriyle tam olarak örtüşmediğinden kaynaklanmaktadır. Tabii ki bu durumda erek dil kullanımsal tercihlerin çeviri seçeneklerini oluştururken ön planda olacağı açıktır. Kaynak metin yazarının biçimini yansıtırken erek dilin olanaklarına uygun bir çeviri gerçekleştirmek, çeviri eserinin erek alıcısı tarafından daha özlü bir biçimde içselleştirmesini sağlayacaktır. Örneğin aşağıdaki kaynak metin cümlesinin bire bir aktarımı erek dil açısından çok uygun olmayacağından, çevirmen cümle yapısında değişikliğe gitmeyi tercih etmiştir:

Es ist natürlich äußerst bedauerlich, daß hier zum Ende hin so wenig Harmonie mitgeteilt und nur sehr geringe Hoffnung auf solche gemacht werden kann. (Böll 1998, 131)

Belki çok üzücü, fakat gerçek: Sona geldiğimiz halde bir uyum sağlanamadığı gibi buna ilişkin bir umut da verilememektedir. (Böll 1998, 121)

Erek cümlelerin kendi içinde bölümlenerek oluşturulması, içeriğin alıcı

açısından daha kolay alımlanmasını sağlamaya yönelik bir çeviri tercihi olarak değerlendirilmek uygun olacaktır.

Kaynak dil ve erek dil arasındaki yapısal farklılıklar sözcük düzleminde de erek dil kullanımına uygun çözümler üretme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir:

Sapsarı kanaryalar, kırmızı biberleri *yiye yiye*, kızarıyormuş, tüyleri kıpkırmızı oluyormuş. (Nesin 1993, 230)

Wenn die knallgelben Vögel den Paprika *fraßen*, wurde ihr Gefieder langsam rot. (Nesin 1995, 273)

Örnekte geçen *yiye* sözcüğünün yinelenmesi, kaynak dildeki anlatıma yoğunluk katmaktadır. Söz konusu pekiştirici işlevi olan yapının kaynak dile özgü olduğundan erek metne yansıtılması mümkün değildir.

4.4 Çeviride Zamansal Farklılıklar Etmeni

Kaynak metnin farklı bir döneme ait bir eserin olması durumunda özellikle dil kullanımı bağlamında sorunlar ortaya çıkabilir. Eski dil kullanımının yansıtılması çoğu zaman erek dil olanaklarını aşmaktadır:

Ich habe dir übel gelohnt, Albert, und du vergibtst mir. (Goethe 1997, 160)

Albert sana olan dostluğumun kıymetini bir türlü bilemedim. Fakat beni affedeceğini biliyorum. (Goethe 2003, 140)

Kaynak cümlede kullanılan eski dil, erek dilde yerini güncel dil kullanımına bırakmıştır. Günümüz çeviri eserlerine baktığımızda, eski dönemlere ait çevirilerde genellikle güncel dil kullanımının tercih edildiği görülmektedir. Burada tabii erek alıcısına daha fazla yaklaşabilme arzusu yatmaktadır.

4.5 Yazınsal Tekniklerin Aktarımı

Yazınsal türler ve teknikler ile ilgili sorunlar kaynak yazın ve hedef yazın arasında metin gelenekleri açısından farklılıklar olduğunda meydana gelmektedir. Batı yazınından dilimize yapılan çeviriler tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiştir ve önemli bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Tanzimat döneminde yapılan çeviriler aracılığı ile o zamana kadar kaynak yazınında yer almayan farklı yazın türlerinin tanıtımı ve yerleşmesi sağlanmıştır (Aksoy 2002, 97). Çevirmen, hedef yazınında tanınmamış yazın türleri veya teknikleri ile karşılaştığında duruma göre izleyeceği çeviri yöntemini belirlemelidir:

“Hedef yazında kaynak yazında kullanılmış olan tekniklerin bulunmaması,

çevirmeni zorlayan ve hedeflerine göre yeni yöntemler bulmasını ve uygulamasını gerektiren bir durumdur. Özellikle kaynak dilin hedef dile göre çok daha tanınmış olduğu ve baskın geldiği durumlarda, hedef dile ve yazımına var olmayan bu teknikleri dayatmak uygun ve doğru olmaz. Geçmişte çevirinin hedef dili “eğitmek”, kaynak dil gibi kusursuz bir düzeye getirmek için kullanılması görüşü artık geçerliğini yitirmiştir. Günümüzde çevirmenler dilbilgisel sınıflanmaları, hedef okuyucunun kolaylıkla anlayabileceği gibi değişikliklere uğratmakta kendilerini özgür hissetmektedirler.” (Aksoy 2002, 99)

Bu tespitler aşağıda sunulacak Johann Wolfgang von Goethe'nin *Faust* eserinin iki çevirisi temelinde değerlendirilecektir. Alıntılanan kaynak metin kesiti şiirsel bir yapıya ve eski dil kullanımına sahiptir:

Verlassen hab ich Feld und Auen,
Die eine tiefe Nacht bedeckt,
Mit ahnungsvollem, heil'gem Grauen
In uns die beßre Sele weckt.
Entschlafen sind nun wilde Triebe
Mit jedem ungestümen Tun;
Es regt sich die Menschenliebe,
Die Liebe Gottes regt sich nun. (Goethe 1996, 35)

Genç Osman Yavaş'ın çevirisi şöyledir:

Terk ettim tarlaları ve tepeleri,
Derin gecenin üstüne serildiği,
Sezgi dolu, kutsal korkularla
İçimizdeki daha iyi ruhu uyandırdı.
Uyuyakaldı şimdi vahşi arzular
Yapılan her hırçın davranışla;
Kıpırdanır insan sevgisi,
Tanrı'nın sevgisi kıpırdamakta şimdi. (Goethe 2005, 93)

Celal Öner ise düz yazı şeklinde bir aktarımı tercih etmiştir:

İçimizde sezgilerle dolu, kutsal bir korku ve bir iyilik duygusu uyandıran gecenin bürüdüğü kırları ve bayırları bıraktım. Artık yabani arzular ve her çeşit huzursuzluk uykuya dalmıştır. İnsan sevgisi devinim halindedir. Tanrı sevgisi

uyanmıştır. (Goethe 2001, 35)

Orijinal eseri yansıtma derecesi açısından değerlendirildiğinde, tabii ki Genç Osman Yavaş tarafından gerçekleştirilen çeviri en yakın olanıdır. Hem biçimsel hem de biçimsel açıdan kaynak metnin özelliklerini erek dilde gerçekleştirme hedefiyle oluşturulmuş bir çeviri örneği. Her ne kadar kaynak metnin kafiye uyumu çeviride verilemese de, çevirmenin orijinal metne mümkün olduğunca yakın kalma çabası içerisinde olduğu, editör Veysel Atayman'ın söz konusu çeviri eserin önsözünde yer alan ifadelerinde de vurgulanmaktadır:

“Çeviriyi üstlenen arkadaşımız Genç Osman Yavaş, mutlu bir rastlantı olarak aynı zamanda güfte ve bestelerle de uğraşüyor. Metne kendince güzel bir ses uyumu sağlamış. Bunu yaparken anlamın kaçmamasına büyük özen göstermiş.” (Atayman 2005, 38)

Benzer çeviri yaklaşımlarına daha eski çevirilerde de rastlamak mümkün. Örneğin 1956'da Prof. Burhanettin Batıman tarafından Türkçeye aktarılan Schiller'in baladlarının çevirisinde, biçimsel ve anlamsal düzlemde kaynak metne bağlı kalınması benimsenmiştir:

“Tercümelere (...) karakter vasıflarını elimizden geldiği kadar aksettirmeye çalıştık. Bundan dolayı diyebiliriz ki, tercüme esas metne anlam bakımından olduğu kadar, kelime ve şekil bakımından da hemen hemen tamamıyla sadıktırlar. Dil bakımından da mümkün olduğu kadar temiz bir Türkçe ile yazmayı her şeyden üstün tuttuk.” (Batıman 1956, III)

Örneklendirmek için Schiller'in *Der Taucher* baladından bir kesit sunulacaktır:

Wer wagt es, Rittersmann oder Knapp,
Zu tauchen in diesen Schlund?
Einen goldnen Becher warf ich hinab,
Verschlungen schon hat ihn der schwarze Mund.
Wer mir den Becher kann wieder zeigen,
Er mag ihn behalten, er ist sein eigen. (Schiller 1996, 196)

Batıman bu kıtayı aslına bağlı kalarak Türkçeye şu şekilde çevirmiştir:
Etrafımda genç pajlar, şövalyeler içinden,
Şu girdaba dalmaya yok mu cesaret eden?
Som altından bir sağrak atıyorum işte ben,
Kapkararlık bir ağız yuttu kupayı hemen,

Onu bana geriye kim getirebilirse,
Onun sahibi artık bundan sonra o kimse. (Schiller 1956, 33)

Erek dil olanaklarının mümkün kıldığı oranda orijinal metnin biçimsel ve biçimsel özelliklerinin aktarımından vazgeçilen çevirilerde ise, alımlanması zor olan eserleri erek alıcısı için daha anlaşılır kılabilmek amacı güdülmüş olabilir. Peki, böyle bir çeviri tutumu acaba yazınsal metinler çevirisi için ne derece uygundur? Popüler kurmaca türüne dâhil olan eserlerde daha yalın bir dil kullanımına yönelik tercihler daha ağırlık kazanabilecektir, fakat klasik eserler olarak değerlendirilen metinler için böyle bir yönelim öncelikli olmamalıdır. Çünkü klasik edebiyat ile ilgilenen okuyucu hem yazar hem de eser ile ilgili bilgilenmek isteyecektir. Okuma serüveni esnasında yazarın dilini tanımak, eseri yazınsal açıdan değerli kılan biçimini keşfetmek isteyecektir. Dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan bir eseri, oldukça farklı bir biçim ile erek alıcısına sunmak tercih edilmemelidir. Edebi değeri çok yüksek olmayan eserlerin çevirisinde ise biçimin orijinaline uygun aktarılması talebi öncelikli olmayabilir. Bu noktada çevirinin hangi amaçla yapıldığı netleştirilmelidir. Yazınsal metinler çevirisinde kaynak eserin yazınsal değerini yansıtmak öncelikli kaygı ise, etki eşdeğerliği en üst düzeyde gerçekleştirilmek istenecektir. Fakat çevirmen her zaman kendi tercihlerini tek başına belirleyemeyebilir. Özellikle piyasaya yönelik yapılan çevirilerde farklı etmenler etken olabilmektedir:

“(…) yayınevleri de bu eleştiriler doğrultusunda hareket etmekte, genel okurdan gelen tepkileri dikkate alarak ve satış rakamlarını yükseltmek gibi ticari bir kaygıyla eserlerin biçim özelliklerini ve yabancı bir kültür ve dilin ürünü olmaları gerçeğini görmezden gelerek içeriği, diğer bir deyişle hikayeyi ön plana almaktadırlar.” (Kaya 2008, 208)

Ne yazık ki bu durumlarda kaynak metin ve erek metin arasında sağlanması arzu edilen etki eşdeğerliği talebi tam olarak yerine getirilememektedir. Yazınsal metinler çevirisinde etki eşdeğerliğin sağlanabilmesi, Nida'nın (1964: 159) *biçimsel eşdeğerlik* ve *devingen eşdeğerlik* olarak adlandırdığı aktarım düzlemleri arasındaki dengenin sağlanması ile koşuttur. Biçimsel eşdeğerlik, biçim ve içeriği işaret ederken, devingen eşdeğerlik daha çok erek dildeki doğal dil kullanımını kapsamaktadır. Bu iki eşdeğerlik talebi arasında uygun bağıntı sağlanabildiği oranda, kaynak metin özelliklerinin erek dile en uygun aktarımı hedefine de o oranda yaklaşılmış olunacaktır.

5. SONUÇ

Yazınsal metinler çevirisinde eşdeğerlik sorunsalına yönelik değerlendirmelerde, çeviri sürecinde etki eşdeğerliğin esas alınması görüşü savunulmuştur. Erek metni oluştururken, kaynak metnin biçimsel özelliklerinin korunması öncelikli amaç olduğu vurgulanmıştır. Orijinal metnin dilsel verilerini erek dile aktarırken, kaynak dil ve erek dil arasındaki farklılıklar bire bir eşdeğerliğin gerçekleşme olanağını sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla yazın çevirisinde erek metni kaynak metin ile örtüştürme çabasının temelinde etki eşdeğerliğin sağlanması yatmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (2001). Çeviride Eşdeğerlik Kavramı. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 11, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü Yayını, 1-6.
- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Atayman, V. (2005). Çeviri. Goethe, J. W. v. (2005). *Faust*. I. Cilt. Türkçesi: Genç Osman Yavaş. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar. 38-39.
- Batıman, B. (1956). Giriş (Çevirmenin Önsözü). *Baladlar*. Schiller, F.. İstanbul: Maarif Basımevi.1-3.
- Böll, H. (1998). *Die verlorene Ehre der Katharina Blum*. (34. Auflage). München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Böll, H. (1998). *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru*. Türkçesi: Ahmet Cemal. İstanbul: Can Yayınları.
- Goethe, J. W. v. (1997). *Die Leiden des jungen Werther*: Frankfurt am Main und Leipzig: Insel Verlag.
- Goethe, J. W. v. (2003). *Genç Werther'in İstirapları*. Türkçesi: Melih Küçük. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Goethe, J. W. v. (1996). *Faust. Der Tragödie erster Teil*. Stuttgart: Reclam.
- Goethe, J. W. v. (2001). *Faust*. Türkçesi: Celal Öner. İstanbul: Oda Yayınları.
- Goethe, J. W. v. (2005). *Faust*. I. Cilt. Türkçesi: Genç Osman Yavaş. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar.
- Kaya, H. (2008). Çeviride Edebi Eserlerin Sanatsal Özelliklerini Koruma Sorunu. *Yaşamak eşittir Yazmak. Gürsel Aytaç Kitabı*. Ecevit, Y., Toklu, M.O., Onaran, S. (Yay. Haz.). Ankara: Hece Yayınları. 194-210.

Koller, W. (2004). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. (7. Basım). Wiebelsheim: Quelle&Meyer.

Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi. Kuram ve Uygulama*. (2. Basım). Ankara: Nobel Basımevi.

Nesin, A. (1993). *Tek Yol*. İstanbul: Adam Yayınları.

Nesin, A. (1995). *Der einzige Weg*. (5. Auflage). Aus dem Türkischen von Brigitte Grabitz. Zürich: Unionsverlag.

Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.

Nord, C. (1993). *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen: Narr.

Nord, C. (1995). *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. (3. Auflage). Heidelberg: Groos.

Reiß, K. (1993): *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. (3. Auflage). Heidelberg: Groos.

Schiller, F. (1956). *Balad'lar*. Türkçesi: Burhanettin Batman. İstanbul: Maarif Basımevi.

Schiller, F. (1983). *Die Räuber*. Stuttgart: Reclam.

Schiller, F. (1996). *Der Taucher. Gedichte von Friedrich Schiller*. Oellers, N. (Yay. Haz.). Stuttgart: Reclam. 196-216.

Schiller, F. (2003): *Haydutlar*. Türkçesi: Adnan Aldemir. İstanbul: Timaş Yayınları.

Stolze, R. (1997). *Übersetzungstheorien*. (2. Basım). Tübingen: Narr.